

Історія містечка не з лицьового боку

*...Колись будем
І по-своєму гагалать,
Як німець покаже
Та до того й історію
Нашу нам розкаже.
(Тарас Шевченко «І мертвим, і живим,
і ненародженим землякам
моїм в Україні і не в Україні дружне
нає посланіє»).*

У «Надслучанському віснику» за 18 червня ц.р. була надрукована стаття «Історія містечка на Рівненщині, якому дивувалися навіть в Європі».

Ця стаття передрукована із польських джерел і очевидно висвітлює польський погляд на історію Янової Долини. В ній багато Польщі і поляків, але чи є там Україна і українці? Адже Янова Долина знаходилася і знаходиться на території України. Жодним словом в ній не йдеться про автохтонне населення. В статті приводяться слова професорки архітектури Ольги Михайлишин із Львівського національного університету, де вона називає Янову Долину «взірцевим селищем». Дискутувати з професоркою я не буду. Візьму тільки декілька речень зі статті. «Але найстрашніше чекало мешканців взірцевого містечка попереду. Квітневої ночі 1943-го, за три дні до Великодня, Янова Долина перетворилася на живий смолоскип і стала Долиною смерті.

Унікальне робітниче поселення разом із 600-а (а за іншими оцінками – понад 800-а) його мешканцями було знищено».

Хто його знищив? Очевидно, – українці. До речі, внизу статті є посилання на «kresowianie.info». У Польщі існує досить потужний правий «кресовий рух», який зображає українців як різунів і паліїв.

Спробуємо розібратися, що сталося в Яновій Долині в контексті історії.

На підставі Ризького миру, який був підписаний Польщею і Радянською Росією – Західна Україна: Галичина, Волинь і Полісся відійшли до Польщі і стали для Польщі колоні-

єю, аграрним і промисловим придатком. 15 липня 1920 року польський сейм прийняв закон про земельну реформу, який обіцяв селянам землю, а 17 грудня 1920 року видали новий закон про військову колонізацію т.зв. «східних кресов» на окупованих українських землях. Польська влада вирішила укріпитися на них. Окрім війська, дефензив і поліції насаджувалися озброєні осадники, які мали на постійно оселитися на українських землях і завжди тримати місцеве населення «за морду».

Тодішній польський міністр Скульський цинічно заявляв у сеймі, що «за 50 літ навіть зі свічкою не знайдете в Польщі українця і білоруса».

Закон про колонізацію полягав у тому, що територія Західної України і Західної Білорусії заселялася «надійним польським елементом». Польський уряд в особі осадників мав міцну опору, яка б нещадно розправлялася із національно свідомими українцями і нарешті позбавила б українське населення матеріально-економічної основи потрібної для існування. Саме для цієї мети й було створено Янову Долину. Це був своєрідний форпост на «всходніх кресах», тобто на українських землях. Було побудоване залізничне сполучення, по якому вивозили камінь до Костополя і далі до Європи. «Був навіть власний невеликий аеродром». Шановний читачу, ти, може, думаєш, що цей аеродром був призначений для повітряних мандрів робітників-каменетесів чи панянок і пань? Чи він мав зовсім інше призначення, враховуючи числені «бони», побудовані в тих же роках на території нашого та Костопільського районів. У цьому робітничому селищі проживало більше 80% поляків і менше 20% представників різних національностей:

росіяни, чехи, євреї, українці. Тут був також поліцейський постерунок. До нього доставляли неблагонадійних і в кращому випадку давали 100-120 буків, а в гіршому за-

бивали до смерті. Напівмілітарна організація «Стрілець», набрана в основному із молодих шовіністично налаштованих поляків, робила вилазки в навколишні села, вилучувала активних українців і розправлялася з ними на місці або доставляла в постерунок. В секціях боксу, боротьби, футболу, хокею вони вдосконалювали свою майстерність по упокоренню місцевого населення. На осадників добиралися офіцери, унтер-офіцери запасу, при чому «заслужені» і «політично надійні елементи». Також їм надавалися всі права для нещадної розправи з «непокірними». Вони носили при собі холодну зброю і мали пістолети. Осадникам уряд давав по 35-40 га найкращих земель на кожне господарство і безкоштовно будував їм житлові і господарські будинки, як і в Яновій Долині. Сейм ухвалив закон про величезні кредити для осадників і зобов'язав всі приватні підприємства постачати будівельні матеріали, добрані осадниками. Тому із найкращого лісу навколо Янової Долини було збудовано ці будинки.

Навіть депутат сейму Хруцький був змушений визнати, що «на Волині, Поліссі і в багатьох повітах Східної Галичини – шаліє страшний терор. Озброєні загони осадників б'ють усюди і грабують селян і нищать їх господарства. Осадники нищили українські школи і запроваджували примусове навчання польською мовою. Осадники виконували роль донощиків, вони сповіщали дефензиву про щонайменший прояв невдоволення селян існуючим ладом».

Важливо розуміти, що польське цивільне населення в абсолютній більшості поділяло шовіністичні напрямки свого уряду і бажало залишитися панівним етносом, де становило абсолютну математичну меншість.

Український визвольний рух вів антиколоніальну боротьбу. Всі антиколоніальні війни у світі були надзвичайно жорстокими. Важливим чинником конфлікту на Волині і По-

ліссі став перехід українського визвольного руху до загального повстання проти німецької окупації. Вся українська поліція пішла в підпілля і на їх місце німці взяли поляків для боротьби з УПА.

У березні 1943 року загорілися села Злазне, Чудви, Головин, Підлужне – ті, що знаходилися навколо Янової Долини. Хто їх палив? Місцеві люди відповідають однозначно – поляки. У статті встидливо згадується, що німці організували в приміщенні «блоку» реабілітаційний центр, де німецькі вояки одужували після поранень. Немовби не було там німецької залози, складів із амуніцією та боєприпасами, а такі собі миролюбиві хворобливі німецькі вояки. Тобто осадники і німці – це була одна спільна окупаційна влада в цьому регіоні.

Янова Долина була добре укріпленим форпостом. Бій видався запеклим оскільки, як уже відомо, даний пункт охороняла, крім осадників, значна кількість вояків німецької армії. По ходу бою було вбито близько 500 німецьких та польських вояків, включаючи двох німецьких офіцерів. Внаслідок бою згоріло кілька вулиць містечка разом із нацистськими складами. Слід відзначити, що більшість польських жертв сталося через те, що осадники серед ночі, коли загорілися будинки, кинулися спасатися в так званий «блук», де знаходилися німці, а ті, не розібравшись, сікли їх із кулеметів і автоматів.

Ось такий зворотний бік Янової Долини.

P. S. Під час президентства Януковича 148 народних депутатів звернулося до сейму Польщі «заради дружби» з такими словами: «Просимо вас, депутатів Сейму Республіки Польща, визнати Волинську різанину ОУН-УПА геноцидом польського населення і засудити злочинні діяння українських націоналістів». Як то кажуть, без коментарів.

Богдан ДІДИЧ.